

A „Nagy háború” (és béke) nyomait kutatva...

Őszintén szólva, ma is értetlenül állunk az I. világháború kitörésének, lefolyásnak és végeredményének rejtélyei előtt. Dátum nélkül, csak a Nagy háborúnak nevezték – Keleten és Nyugaton –, a világháború fogalma sem létezett az 1914. június 28-ával kezdődő események előtt. Milliókat mozgató meg, milliók kényszerültek bele – otthonaikat, családjukat elhagyva – a hosszan elnyúló, Európát szétszabdáló frontok húsdarálójába; tömeg-támadás, gáztámadás, légi harc, tankáttörés – ugyancsak a 1918-ig tartó csaták során váltak ismertté, az új barbárság jelképeiként. Igaz, idővel kissé elhalványult az emléke, helyesebben a II. világháború elhomályosította szörnyűségeit, a benne felbukkanó, itt-ott észlelt – megkésett – lovagiassággal együtt. Számptalan irodalmi mű született a véres ütközetekről, a lövészárkok állóháborújáról, a pergőtűzek verte rohamokról. Amelyekben egyetlen cél volt: életben maradni. Nos, igen, győzni, legyőzni, legyilkolni az ellenséget, ez is fontos volt. A jelszó kezdetben megdobogtatta szíveket: *Istenért, a királyért, a hazáért!* Előbb a hazafias dalok, a katonaindulók, győztesen harsogó operett-áriák, aztán a csönd és a szívfacsaró, a doberdói ég alatt születő népdalok, a férjüket, gyermeküket veszített édesanyák sírása.

Szinte minden magyar család érintett volt ezen az iszonytató erőpróbán. Veteránok, megcsonkultak, hadiárva népe lettünk. S akkor még nem szólunk a soha ki nem heverhető területvesztéséről, amely a Magyar Királyságot sújtotta. Ezek a fájó élmények generációk lelkét nyomták, nyomorították. Bár a Horthy-korszak a maga módján igyekezett a sebeket begyógyítani, s a szinte minden településen felállított hősi emlékművekkel az elesetteknek elégtételt szolgáltatni, ezekről a történetekről ritkán meséltek a hazaértek, ez nem volt igazán mesélni való. Generációk nőttek fel, főként a rendszerváltás előtti időszakban úgy, hogy roppant keveset tudtak az „elfelejtett” háborúról.

És hirtelen eltelt 100 év. És meg kell adnunk tartozásunkat ennek a világot, de elsősorban Európát felforgató évfordulónak is.

A rejtélyek azért mindannyiunkat izgattak. Látszólag beletörődtünk a tankönyvi sémákba, de azért a mélyben, a tudat alatt, ott kísértettek a feledésre ítélt, drámai események. S amikor az év elején több szerzőnknek jeleztem: mi is készülünk a megemlékezésre, meglepve tapasztaltam, hogy megmozdult, felszínre tört ez a többszörös feledés-réteggel elhantolt (korszakfordító) „ántivilág”.

Ebből adunk most – számomra is megrázó, felkavaró – ízelítőt, emlékeztetőt. Remélem, olvasóink is így ítélik meg.

Péntek Imre